

Vihapuheeseen puuttumisen toimintamalli

Helsinki

Toimintamalli Helsingin kaupungin ammattilaisille
vihapuheen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

Sisältö

Mitä on vihapuhe?

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Mitä vihapuheesta seuraa?

Miksi ennaltaehkäistä vihapuhetta?

Keskustelun tueksi

Kun epäilet vihapuhetta

Ammattilaisen kohtaama vihapuhe

Vihapuhe verkkoympäristöissä

Viharikos

Lainsäädäntöä

Miten puuttua vihapuheeseen?

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Lähteet

Helsinki

Ammattilaisen velvollisuus on puuttua tilanteisiin, joissa kohdataan vihapuhetta.

Lainsäädäntö asettaa vastuun luoda turvallisempaa toimintaympäristöä ja torjua syrjintää*.

Ammattilaisen tulee puuttua vihapuheeseen myös pienten lasten kohdalla, lapsen ja nuoren ikätaso huomioiden.

Ammattilainen voi pyytää työyhteisöstään toisen kollegan avuksi tilanteeseen. Koko yhteisöllä on vastuu puuttua.

▶ Sano EI vihapuheelle -video

Mitä on vihapuhe?

Vihapuheelle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Vihapuhe ei välttämättä ole sananmukaisesti vihaista puhetta, vaan vihapuhe saattaa olla ilmaisutyyliltään viileää ja rationaalista. On myös huomioitava, että kaikki kärjekäs keskustelu ei ole vihapuhetta.

Vihapuheelle on tyypillistä, että loukkaava viestintä kohdistuu henkilön tai ryhmän niin sanottuun **ominaisuuteen, johon ei voi itse vaikuttaa**, esimerkiksi oletettuun tai todelliseen etniseen tai kansalliseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen tai elämäntavomukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, (oletettuun) sukupuoliin, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun, ikään, kieleen tai kehon toimintakykyä kohtaan.*

Mitä on vihapuhe?

Viestintä voi olla puhetta, kirjoituksia, kuvia, symboleita, musiikkia, piirroksia tai elokuvia. Merkittävä osa vihapuheesta tapahtuu nykyään internetissä.

Vihapuhetta saatetaan oikeuttaa huumorilla ("se oli vain vitsi") tai sananvapaudella, mutta kumpikaan edellä mainituista ei oikeuta vihapuhetta.

Suomen lainsäädäntö suojaa muun muassa yksityisyydensuojaa, uskonnollista vapautta ja uskonrauhaa, kiihottamiselta kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaukselta, laittomilta uhkauksilta ja syrjinnältä.

Vihapuhe on kuitenkin ymmärrettävä sen juridista merkitystä laajemmin. Vihapuhe on loukkaavaa ja syrjivää käytöstä, johon tulee puuttua yhtä lailla kuin kiusaamiseen, väkivaltaan tai muuhun epäasialliseen käytökseen.

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Vihapuhe voi kohdistua ryhmään tai yksilöön. Vihapuhe kohdistuu tiettyyn ominaisuuteen, kuten kohteen oletettuun tai todelliseen etniseen tai kansalliseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen tai elämänkatsomukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun tai vammaisuuteen kohtaan.*

Vihapuheen kohteena voivat myös olla ammattilaiset. Esimerkiksi vähemmistöryhmiin kuuluvat tai eri vähemmistöjen kanssa työskentelevät voivat kohdata vihapuhetta työhönsä liittyen. **

Keneen vihapuhe voi kohdistua?

Huom! Myös ammattilainen voi tuottaa vihapuhetta. Ammattilaisten on otettava vastuu myös siitä, miten puhuvat työyhteisössä esimerkiksi kollegoiden tai asiakkaiden/oppijoiden edessä; puhuttaessa eri aiheista esimerkeissä ei tule käyttää etnistä profiloitua tai vahvistaa stereotyyppioita.

Vihapuheen kohtaaminen voi aiheuttaa voimakkaita tunteita. Näiden tunteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta osaa toimia tilanteessa tunteesta huolimatta muita kunnioittaen.

Vihapuheessa henkilö on valikoitunut uhriksi tietyn ulkoapäin havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi. Tämä lisää uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen. (Jauhola et al. 2022, 9.)

Mitä vihapuheesta seuraa?

Vihapuhe voi horjuttaa vihapuheen kohteen turvallisuuden kokemusta ja psyykkistä terveyttä ja lisätä yksinäisyyden kokemusta (Jauhola et al. 2022, 122).

Vihapuhe heikentää uskallusta osallistua keskusteluun tai muuhun kanssakäymiseen. Vihapuheen kohde voi alkaa vältellä tiettyjä fyysisiä tai verkkoympäristöjä. Vihapuheen kohtaaminen voi aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta ja näköalattomuutta.

Vihapuhe voi vaikuttaa työssäkäyntiin tai opiskeluun sekä heikentää luottamusta ympäröiviin ihmisiin – ammattilaisen tehtävä on tarjota turvallinen ympäristö kaikille.

Vihapuhe kiistää kohteen ihmisarvon ja aseman tasavertaisena yhteisön jäsenenä. Vihapuhe aiheuttaa epätasapainoa ihmisten ja ryhmien välisiin valta-asetelmiin.

Mitä vihapuheesta seuraa?

Vihapuhe lisää me–he-vastakkainasettelua ja ryhmien välistä etäisyyttä.

Vihapuhe vaikuttaa
1. vihapuheen kohteeseen,
2. itse vihapuheen tuottajaan ja
3. koko yhteisöön.

Vihapuheeseen puuttuminen on keino ennaltaehkäistä kielteisten ilmiöiden syntymistä (esimerkiksi ryhmien väliset konfliktit, jotka voivat äityä väkivaltaisiksi).

Vihapuheella voidaan pahimmillaan oikeuttaa tai perustella väkivallan käyttöä. Ilmiöt saattavat laajentua yhden henkilön toimesta koko ryhmän pariin, ja vastustaminen ryhmissä saattaa olla vaikeaa. **Tästä johtuen varhainen puuttuminen on ensisijaista.**

Miten ennalta- ehkäistä vihapuhetta?

1

Luodaan turvallisempi tila luomalla yhteisölle tai ryhmälle omat turvallisemman tilan periaatteet (katso ohjeistus Helsingin kaupungin intrasta, lähdeviitteissä).

2

Käydään läpi vihapuheeseen puuttumisen toimintamalli sekä ammattilaisten että kohderyhmän, kuten lasten ja nuorten, kesken.

3

Ymmärretään vihapuheen esiintyminen sosiaalisessa mediassa ja mediakasvatuksen rooli vihapuheen ennaltaehkäisyssä.

Miten ennalta- ehkäistä vihapuhetta?

Helsinki

Ensisijaista on ammattilaisten asiallinen käytös asiakkaita ja toisia ammattilaisia kohtaan – sekä henkilön läsnä ollessa että muulloinkin.

Puututaan tilanteisiin kunnioittavasti, jämäkästi ja ikätasoisesti.

Sallitaan eri mielipiteet kaikkien ihmisarvoa kunnioittaen.

Kun epäilet vihapuhetta

Helsinki

Tunnista ja puutu heti, kun kohtaat vihapuhetta.

Kaikkeen epäasialliseen käytökseen tulee puuttua.

Tutustu vihapuheen määritelmään, ja vihapuheen ilmenemiseen käytännön työssä.

Reflektoi omia ajatusmalleja ja työympäristölle ominaista tapaa puhua.

On tärkeää puuttua vihapuheeseen heti.
Kysymyksiä keskustelun tueksi dialla 18 ja 19.

Jos kohtaat vihapuhetta ammatissasi, katso dia 15.

Tarvittaessa tulosta esimerkiksi toimipisteen seinälle.

Kun epäilet vihapuhetta

Käännny tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Varhaiskasvatuksen, koulun tai oppilaitoksen henkilökunta (esim. opiskeluhuolto)

Sosiaalipalvelut (esim. lastensuojelu ja sosiaalipäivystys)

Terveydenhuollon palvelut (esim. terveysasemat ja Mieppi)

Helsingin sovittelutoiminta (rikosten ja riitojen sovittelu)

Järjestöt (esim. Aseman lapset ja katusovittelu, Rikosuhripäivystys)

Kun epäilet vihapuhetta

Helsinki

Käänny tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Poliisi

- ▶ Poliisi ennalta estävä toiminto: alle ja yli 18-vuotiaat
- ▶ Oppilaat ja läheiset voivat soittaa poliisin julkiseen neuvontapuhelimeen
- ▶ Vihapuhe internetissä: Nettivinkki-ilmoitus (ei ole rikosilmoitus)

Tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu
– kantelumahdollisuus

Tarvittaessa tulosta esimerkiksi toimipisteen seinälle.

Kun epäilet vihapuhetta

Helsinki

Seuraa tilannetta.

Vihapuheeseen puuttuminen tietyssä hetkessä ei poista ongelmaa. Tilannetta tulee seurata jatkossa.

Jos tilanne jatkuu, on selvitettävä esimerkiksi konsultoiden sosiaalipalveluita tai poliisia, mikä on seuraava toimenpide.

Puutu vihapuheeseen heti!
Muista seuranta!

Tarvittaessa tulosta esimerkiksi toimipisteen seinälle.

Ammattilaisen kohtaama vihapuhe

Helsinki

Ammattilainen voi tuottaa tai kohdata vihapuhetta omassa työroolissaan.

Ammattilaisten kohtaamaan vihapuheeseen on puututtava aina, kuten palvelukäyttäjän kohdatessa vihapuhetta.

Kerro tilanteesta omalle esihenkilölle.

Ota tarvittaessa yhteyttä Hetipurkajaan, mikäli sellainen on.

Ota tarvittaessa yhteyttä työsuojeluun.

Ota tarvittaessa yhteyttä työterveyteen.

Helsingin kaupungin ammattilaiset voivat tutustua myös seuraaviin ohjeistuksiin.

- Työsuojelun teemakortti: Maalittaminen
- Sopuisasti Stadissa –malli työyhteisön sisäisiin tilanteisiin

Selvitäthän oman työyhteisösi ohjeistukset vihapuheeseen puuttumisessa.

Vihapuhe verkkoym- pääristöissä

Suurin osa vihapuheesta tapahtuu verkkoympäristöissä. Verkkoviha on yksi rakentavaa keskustelukulttuuria ja jopa demokraattista järjestelmää uhkaava ongelma (Jauhola et al. 2022).

Vihapuhetta sisältävän materiaalin jakaminen sosiaalisen median alustoille voi ylittää rikoksen tunnusmerkistön (esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan).

Toimintamallia tuottaessa kysyttiin nuorilta, mitä vihapuhe heille tarkoittaa. Suurin osa kommenteista viittasi eri sosiaalisen median kanavissa ilmeneviin vihapuheen muotoihin. Verkkoympäristössä tapahtunut vihapuhe koettiin ylivoimaisesti haastavimmaksi puuttua.

Vihapuhe verkkoympäristössä

Olet itse vastuussa, mitä jaat verkkoalustoilla. Älä jaa vihapuhetta sisältävää materiaalia eteenpäin.

Jos kohtaat vihapuhetta netissä, ota kuvakaappaus materiaalista. Jos epäilet rikosta, ota yhteys poliisiin tai tee rikosilmoitus.

Kohtaamastasi epäasiallisesta materiaalista voi ilmoittaa poliisille Nettivinkki -palvelun kautta (kyse ei ole rikosilmoituksesta).

Jos kohtaat vihapuhetta ja tarvitset keskustelutukea, puhu turvalliselle ihmiselle tai ota yhteyttä esimerkiksi Sekaisin-chattiin tai kriisipuhelimeen.

Keskustelu vihapuhetta kohdanneen henkilön kanssa

Helsinki

Luo rauhallinen
ja turvallinen tila
keskustelulle.

Ota tarvittaessa
työpari mukaan
keskusteluun.

Mitä tilanteessa tapahtui?

Miltä tuntui itse tilanteessa, miltä tuntuu nyt?

Miten tilanne vaikuttaa sinuun ja elämääsi?
Keihin muihin vaikuttaa?

Mitä tarvitset?

Validoi eli ota vastaan kertomus ja hyväksy tunne.

Sanoita, mitä vihapuhe on ja ohjaa tarvittaessa tuen piiriin.

Mukailtu lähteestä: Miriam Attias: Identiteetit, konfliktit ja sovittelu.

Keskustelu vihapuhetta tuottaneen henkilön kanssa

Helsinki

Luo rauhallinen
ja turvallinen tila
keskustelulle.

Ota tarvittaessa
työpari mukaan
keskusteluun.

Mitä tilanteessa tapahtui? Mihin pyrit tällä?

Miltä tuntui itse tilanteessa, miltä tuntuu nyt?

Kartoita taustalla olevia ajatuksia ja syitä vihapuheen
tuottamiselle.

Keskustele vihapuheen vaikutuksista sen kohteeseen.

Kuinka aiot toimia jatkossa samanlaisessa tilanteessa?

Sanoita, mitä vihapuhe on ja ohjaa tarvittaessa tuen piiriin.

Mukailtu lähteestä: Miriam Attias: Identiteetit, konfliktit ja sovittelu.

Viharikos

Suomen lainsäädäntö ei erikseen määrittele viharikoksen käsitettä. Viharikoksella tarkoitetaan rikosta, johon liittyy ennakkoluulo tai vihamielisyys uhrin tietynlaisia ominaisuuksia kohtaan (*kts. viharikoksen vaikuttimet*).

Uhrilla ei tarvitse välttämättä olla kyseistä ominaisuutta, vaan riittää, että tekijä olettaa uhrilla olevan sellaisen. Tekijä saattaa myös itse jakaa saman ominaisuuden.

Uhri voi valikoitua teon kohteeksi myös siksi, että hän on läheisessä suhteessa viharikoksen kohteena olevan kanssa.

Rikosilmoitusta tehtäessä ei ole välttämätöntä määritellä, onko kyse viharikoksesta. Poliisi tutkii määritelmän täyttymisen.

Viharikos

Viharikoksen vaikuttimiksi katsotaan

- ▶ rotu
- ▶ ihonväri
- ▶ syntyperä
- ▶ kansallinen tai etninen alkuperä
- ▶ uskonto tai vakaumus
- ▶ sukupuoli
- ▶ seksuaalinen suuntautuminen
- ▶ vammaisuus
- ▶ muu edellisiin rinnastettava vaikutin

Nämä ovat rikoslaissa olevia rangaistuksen koventamisperusteita ja huomioidaan viharikoksen määrittelyssä.

Lain- sääntöä

Ammattilaisia velvoittaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä lainsäädäntö

- ▶ Perustuslaki, esimerkiksi 6 § yhdenvertaisuudesta
- ▶ Yhdenvertaisuuslaki
- ▶ Tasa-arvolaki

Lain- sääntöä

Rangaistava vihapuhe voi kohdistua yhteen ihmiseen tai ihmisryhmään. Vihapuhe voi olla rikoslain mukaan rangaistavaa, kun seuraavien rikosnimikkeiden tunnusmerkistö täyttyy:

- ▶ kiihottaminen kansanryhmää vastaan – edellyttää yleisön viestinnälle. *Huomio: Rikosnimike täyttyy nopeasti sosiaalisen median alustoille julkaistaessa*
- ▶ vainoaminen
- ▶ syrjintä
- ▶ laiton uhkaus, tällöin vihapuhe kohdistuu yhteen ihmiseen tai ryhmään
- ▶ kunnianloukkaus, tällöin vihapuhe kohdistuu yhteen ihmiseen
- ▶ uskonrauhan rikkominen

Poliisi arvioi rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen – konsultoi aina tarvittaessa.

Miten puuttua vihapuheeseen?

Tuollainen puhe on asiatonta, kenenkään ominaisuuksia ei saa kommentoida, sananvapaus ei koske vihapuhetta...

Miten sinä puuttuisit vihapuheeseen?

On tärkeää, että käytte omassa yhteisössänne keskustelua vihapuheeseen puuttumisesta.

Tilanteita voi käydä esimerkkien avulla läpi ja pohtia mahdollisia puuttumisen keinoja yhdessä. Katso tarvittaessa esimerkkejä Plan Internationalin Vihapuheesta dialogiin materiaalin sivulta 16.

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Ihmisoikeuskeskus on koonnut eri lähteitä liittyen sananvapauteen ja vihapuheeseen.

Plan Suomi – Vihapuheesta dialogiin – Koulutusmateriaali vihapuhetta käsittelevälle tunnille on suunnattu alakoululaisista toiselle asteelle vihapuheen kohtaamisen ja käsittelyn tueksi.

Pelastaa Lapset ry: Nuorisotyöntekijöiden silmin: Ekstremismi ja vihapuhe Suomessa.

Torjunvihapuhetta.fi on monikulttuurinen tietopankki rasismia vastaan.

Allianssin sivustolla käsitellään keskustelun, videoiden ja artikkeleiden avulla vihapuheen määritelmää sekä vaikutusta yhteiskuntaan.

Materiaalia vihapuhetta kohtaavalle

Mannerheimin Lastensuojeluliitto tarjoaa tietoa vihapuheesta. Lisäksi MLL:ltä löytyy ammattilaisille ja opetushenkilöstölle vihapuheen käsittelemisen tueksi esimerkiksi 5–9-luokkalaisten oppilaiden kanssa tehtäviä tehtäväkortteja.

Netissä kohdattavasta vihapuheesta tai epäilyttävästä toiminnasta voi tehdä "Nettivinkki" -linkin kautta ilmoituksen poliisille. Nettivinkin kautta tehtävä ilmoitus ei ole rikosilmoitus.

Sisäministeriön ja poliisin kampanja kannustaa nuoria miettimään sosiaalisen median keskustelukulttuuria ja vihapuheen vaikutuksia. Tutustu myös videomateriaaliin.

Espoo kaikille –projektin Stop vihapuheelle! –video.

Setan sivustolta löydät tietoa viharikoksista ja vihapuheesta.

Lähteet

Allianssi. Mitä on vihapuhe? WWW-dokumentti: <https://nuorisoala.fi/palvelut/yhdenvertaisuus/vihapuheen-vastaista-nuorisotyota/vihapuheen-vastaisia-menetelmia-ja-harjoituksia/mita-on-vihapuhe/>

Attias, Miriam 2020. Identiteetit, konfliktit ja sovittelu. Julkaisija: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Helsingin kaupunki, Helsingin kaupunginkanslian ['Opas turvallisemman tilan periaatteiden laatimiseen'](#).

Lainsäädännöstä: <https://finlex.fi/fi/>

Plan International Suomi. Vihapuheesta dialogiin – koulutusmateriaali vihapuhetta käsitteleville oppitunneille. WWW-dokumentti: <https://www.gloaalikoulu.net/vihapuheesta-dialogiin/>

Lähteet

Oikeusministeriö 2022 – Laura Jauhola, Jenna Siltala ja Kati Nieminen: ”Että puututtaisiin konkreettisesti” – Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

Oikeusministeriö 2022. Motiivi ratkaisee – Tunnista ennakkoluulot vihatekojen takana. Julkaistu osana Osaavat -hanketta.

Opetushallitus 2017 – toim. Satu Elo, Kristina Kaihari, Paula Mattila, Leena Nissilä: Rakentavaa vuorovaikutusta – Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022 – Tuija Saresma, Reeta Pöyhtäri, Aleksi Knuutila, Heidi Kosonen, Marko Juutinen, Paula Haara, Urho Tulonen, Kaarina Nikunen, Jenita Rauta: Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit.

**Seuraavan materiaalin avulla
henkilöstö voi käsitellä vihapuhe -
teemaa kohderyhmän kanssa.**

Helsinki

Mitä vihapuhe on ja miten siihen tulisi puuttua?

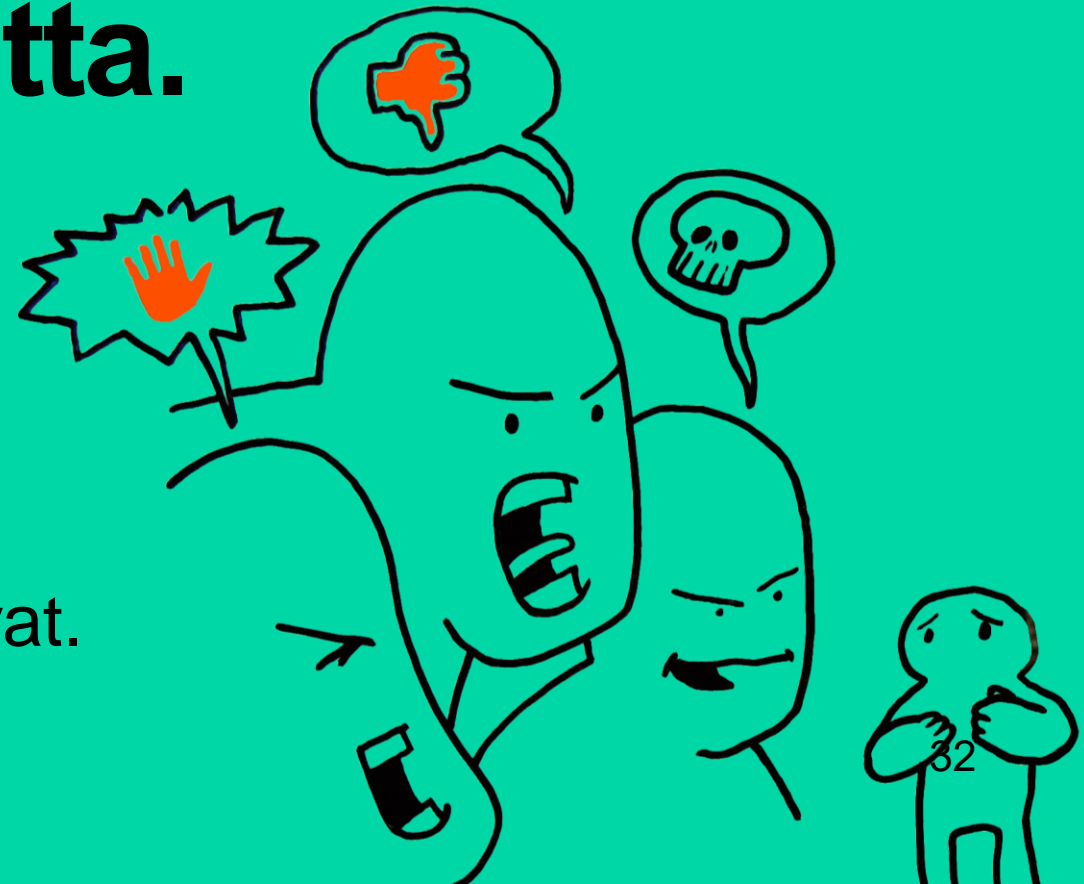
Turvallisempi tila keskustelulle!

- ▶ Kunnioittaen
- ▶ Kuunnellen
- ▶ Ei jaeta mitään someen
- ▶ Saa pohtia ääneen ajatuksia
- ▶ Omia ajatuksia tai kokemuksia ei ole pakko jakaa

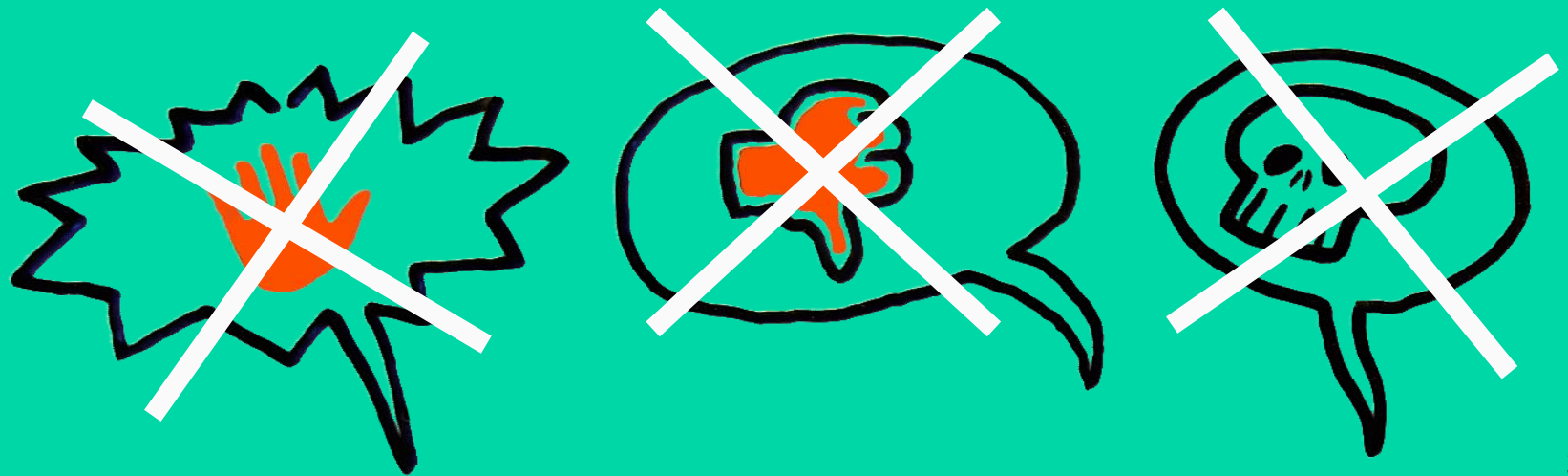
Mieti hetki mielessäsi jotain ominaisuutta tai piirrettä itsessäsi, joka aiheuttaa epävarmuutta.

Mieti, miltä tuntuu, jos kaikki muutkin kiinnittävät siihen huomiota: kommentoivat, haukkuvat, pilkkaavat ja korostavat.

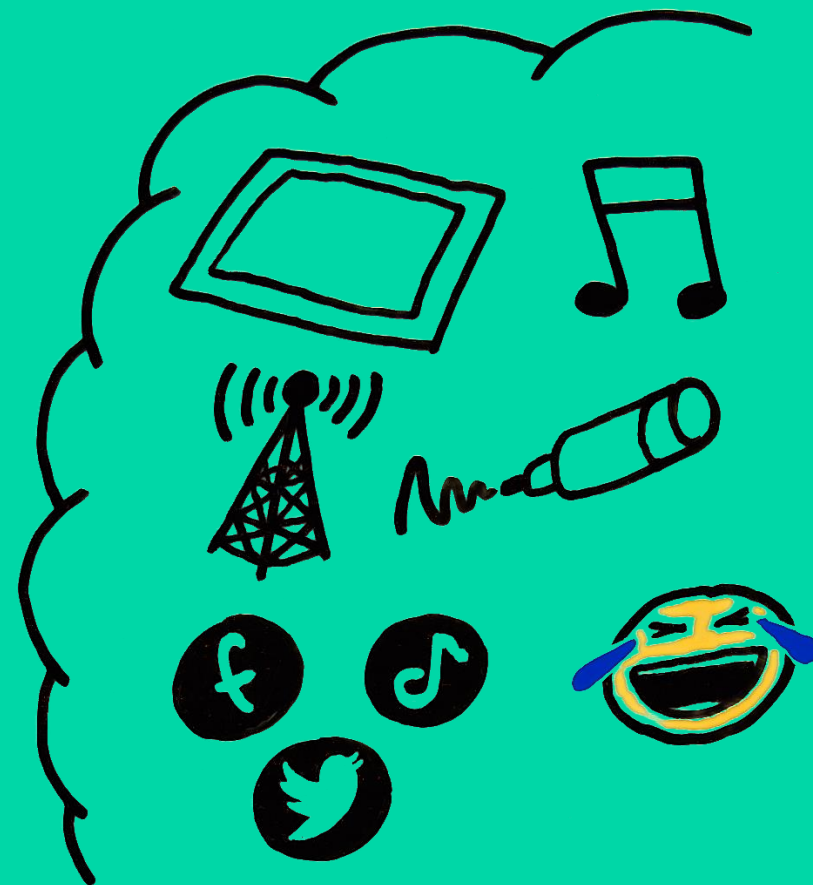

Sano EI vihapuheelle

▶ Sano EI vihapuheelle -video

**Miättikää pareittain
tai pienryhmissä
tilanteita,
joissa voi
esiintyä
vihapuhetta.**

Syventyminen yhden tapauksen äärelle

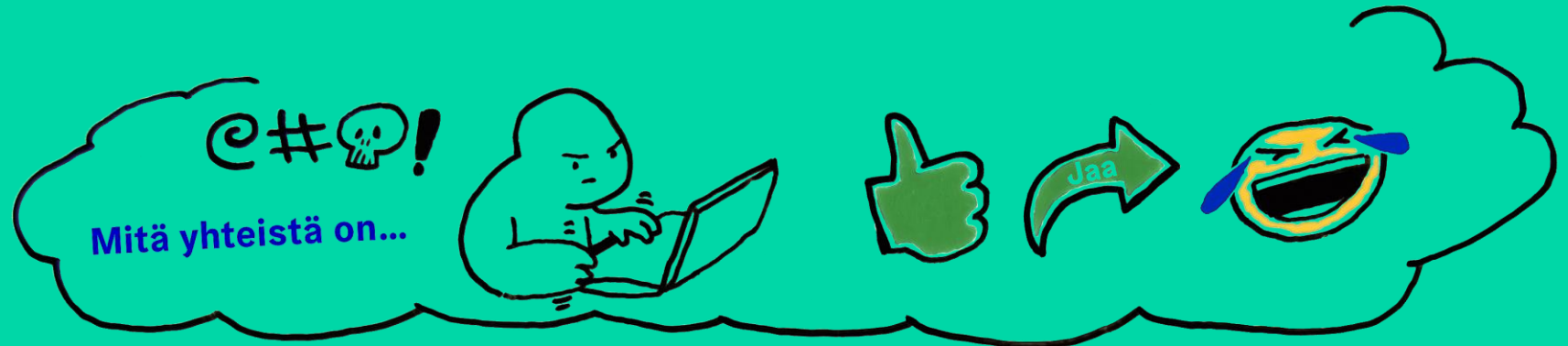
Valitkaa yksi tapaus, jonka äärelle pysähdytte.

Miättikää

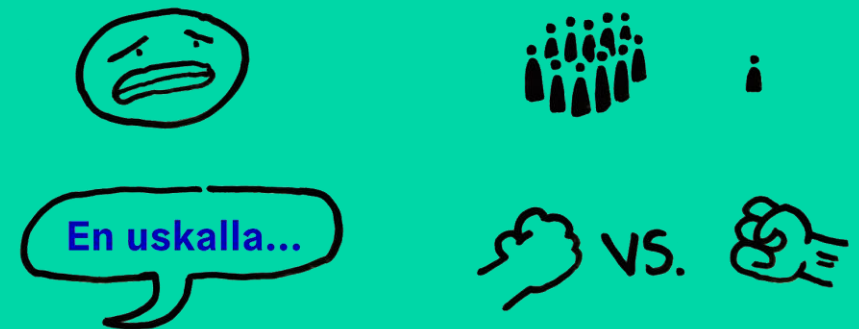
- ▶ Mitä tapahtui?
- ▶ Keitä tilanteessa oli (ei saa käyttää kenenkään nimeä)?
- ▶ Puututtiinko tilanteeseen?
- ▶ Kenen olisi pitänyt puuttua?
- ▶ Miten tilanteelta voisi välttyä?

Olemme itse vastuussa omasta käytöksestämmme.

Vihapuhe aiheuttaa:

Pyydä apua tarvittaessa.

Miten voin puuttua tilanteeseen?

**Sano EI
vihapuheelle!**

Helsinki

Helsinki

Julkaisut on tuotettu osana oikeusministeriön rahoittamaa Helsingin kaupungin 'Ehkäise polarisaatiota ja vahvista turvallisuutta – moniammatillinen yhteistyö Helsingissä' -hanketta.